

Co máme dělat, když máme doma dítě s dyslálií?

Řeč

Většina z nás si nepamatuje, jak se učila mluvit, prostě to šlo samo. Ale mnozí z nás dospělých si pamatují obtíže při výuce cizího jazyka. Zde se ocitáme v podobné situaci jako dítě, které má obtíže s osvojením jazyka mateřského. Abychom lépe porozuměli a byli lépe schopni dítěti pomoci, zkusme se na řeč podívat z několika úhlů pohledu.

Odborníci definují řeč jako komplexní schopnost, na jejímž raném vývoji se podílí motorika (hrubá motorika, jemná motorika), vnímání (zrak, sluch) a sociální prostředí (přiměřenost podnětů).

Na řeč jako komplexní schopnost můžeme nahlížet z několika jazykových rovin:

- morfologicko- syntaktická – schopnost užívání slovních druhů, tvarosloví, větosloví
- lexikálně sémantická – porozumění řeči a schopnost vyjadřování – pasivní a aktivní slovník
- pragmatická – užití řeči v praxi: schopnost vyjádření vztahů, pocitů, prožitků, událostí, usměrnění sociálních interakcí.
- rovina foneticko – fonologická – sluchové rozlišování hlásek (fonemická diferenciacie) a jejich výslovnost (artikulaci).

Tohoto tématu se týká především poslední: foneticko – fonologická rovina řeči. Sluchové rozlišování je v úzkém vztahu k výslovnosti. Pro správnou výslovnost potřebuje dítě nejen rozlišovat hlásky, ale také rozlišit jejich správné a nesprávné znění. Vzpomeňte si, jak jste se učili cizí jazyk. Ne pro každého bylo samozřejmostí zopakovat přesně, co slyšel. Některá podobná slovíčka se pletou, zkrátka rozdíl neslyšeli. Podobně na tom jsou děti, které se učí mluvit. Při výuce cizího jazyka se musíte, stejně jako ony, nejprve naučit rozlišovat zvuky, respektive váš mozek se musí naučit rozlišovat zvuky, které doposud nikdy neslyšel. Tento proces je součástí tzv. sluchového vnímání. Když už to slyšíme, proces pokračuje: zkusíme zvuky napodobit. Opět, někdy to jde samo, někdy to trochu vážne. Vzpomínáte si, jak někomu stačí ukázat, jak má vyslovit hlásku v angličtině a on to hned napodobí a vaše pusa ne a ne. Podobně je na tom dítě s vadou výslovnosti.

V předškolním věku prochází řeč vývojem, tudíž špatná výslovnost určitých hlásek v určitém věku je fyziologická. Viz tabulka níže. Pokud obtíže přetrvávají, postihují pouze výše zmiňovanou foneticko – fonologickou rovinu řeči, může se jednat o vadu řeči, odborníky označovanou jako dyslálie – patlavost. Existuje řada dalších poruch řeči postihující i ostatní jazykové roviny, například vývojová dysfázie (které však nejsou předmětem tohoto pojednání, vzhledem k obsáhlosti problematiky).

Diagnostika a metodika nápravy poruch řeči je v kompetencích klinického logopeda.

Patlavost (dyslalie)

Patlavost je vadná výslovnost jedné nebo více hlásek mateřského jazyka a je funkční poruchou v předškolním věku. Vývoj výslovnosti u dítěte je závislý na jazykových vrozených schopnostech, na řečovém a sociálním prostředí a také na motorické úrovni mluvidel. Důležité je respektování fyziologického vývoje artikulace dítěte a nepožadovat po dítěti výkony, pro které ještě není zralé.

Stručný popis vývoje řeči dítěte v závislosti na věku

Věk	Rozvoj slovní zásoby	Vývoj výslovnosti
do 1 roku	Dítě rozumí jednoduchým pokynům a začíná opakovat jednoduchá slova, která slyší.	M B P A E I O U D T N J
do 2,5 let	Tvoří jednoduché věty, od 2 let se ptá „co je to“, rozlišuje svou slovní zásobu.	K G H CH V F OU AU
do 3,5 let	Mluví ve větách, začíná si osvojovat gramatickou stavbu vět, ptá se „proč“, rozšiřuje dále slovní zásobu. Začíná se tvořit verbální (slovní) paměť.	Zvládá N D T L (i artikulačně) Bě Pě Mě Vě
do 4,5 let	Dokončuje se gramatická stavba vět, dítě již chápe děj a umí ho vyprávět.	Ň Ď ť Vyvíjí se Č Š Ž
do 6,5 let	Dítě chápe složité děje, má již velkou slovní zásobu, gramaticky zvládá jednoduchá souvětí.	C S Z R Ř kombinace ČŠŽ a CSZ

(čerpáno ze stránek Asociace klinických logopedů)

Se začátkem návštěv klinického logopeda neváhejte, myslete na to, že pokud dítě nezvládne výslovnost všech hlásek před nástupem školní docházky, bude mu dyslálie komplikovat výuku čtení a psaní. Při mnohočetné patlavosti doporučují kliničtí logopedové začít kolem 4-5 roku.

PPP a dyslálie

Z hlediska školské legislativy pečují o děti s vadami řeči primárně Speciálně pedagogická centra pro vady řeči. V jejich kompetencích je například vřazení dítěte do třídy zřízené dle § 16 odst. 9 ŠZ pro vady řeči (hovorově logopedické třídy), dále nastavování podpůrných opatření, vystavování doporučení pro školu. Pokud vaše dítě navštěvuje logopedickou třídu MŠ z důvodů vady řeči, je klientem SPC. Pokud se vady řeči časem kompenzují a nejsou již důvodem ke stanovení PO 2 stupně a vyšších, vyřazuje SPC žáky z péče a pokud přetrvávají obtíže způsobené jinou diagnózou (např. ADHD), rodiče se mohou objednat do PPP (vhodné doložit zprávy a doporučení z předchozích vyšetření v SPC a vyřazení z péče). Pokud předškolní dítě navštěvuje klinického logopeda a rodiče uvažují o odkladu školní docházky, je dle závažnosti obtíží individuálně na zvážení, zda o posouzení školní zralosti požádá v PPP či SPC pro vady řeči.

Jak dítěti pomoci (náprava, prevence)

Všichni odborníci se shodují, že nezbytná je pravidelná spolupráce rodičů. Procvičovat potřebné formou hry, denně, krátce, nejlépe v pravidelný čas. Nezbytné je nenechat sebe i dítě odradit neúspěchem. Pro posílení motivace, je nezbytné umožnit dítěti zážitek úspěchu, chválit jej za snahu, i minimální pokroky. Nikdy

nesrovnávat s vrstevníky, se sourozenci. Srovnávat pouze jeho výkony minulé a současné – předložit důkaz o pokroku.

Jak již bylo řečeno v úvodu, řeč je komplexní schopnost. Je proto vhodné nezapomínat na všestranný rozvoj. Rozvoj hrubé motoriky, především formou neřízeného volného pohybu, rozvoj jemné motoriky. A to zejména, pokud v dané oblasti sledujete obtíže. Opět nutno zapojit fantazii a pokusit se najít vhodnou formu motivace. (Odborníci se shodují, že děti s oslabenou hrubou motorikou mívají často řečové obtíže). Proto je nezbytné tuto oblast cíleně rozvíjet již v rámci prevence. Cíleně zdůrazňuji proto, že současné společenské podmínky poměrně eliminovaly spontánní pohybovou aktivitu. Kdy jste naposledy viděli děti před domem běhat, skákat přes švihadlo, přes gumu či panáka, hrát vybíjenou? Změnu vidíme zejména ve spontánnosti aktivit. Situace, kdy více dětí hraje na hřišti, je také příznivá pro učení nápodobou. Hrubá motorika, koordinace pohybů je základem pro rozvoj jemné motoriky a následně nejjemnější motorické oblasti: motoriky mluvidel (tzv. oromotoriky). Jemnou motoriku dle potřeby možno a nutno rozvíjet nabízením vhodných činností (opět dle zájmu dítěte). Dále je stěžejní rozvoj sluchového vnímání a celkový rozvoj schopností a dovedností dle oblasti oslabení. Možné posouzení a náměty k rozvoji v knize J. Bednářové a V. Šmardové: Diagnostika dítěte předškolního věku.

V neposlední řadě nic nenahradí klidný čas strávený s dítětem v rozhovoru, pozorné naslouchání dítěti, vyprávění, čtení.

Zdroje:

- <https://www.klinickalogopedie.cz/>
- KEJKLÍČKOVÁ, Ilona. *Vady řeči u dětí*. Praha: Grada, 2016.

Užitečné odkazy

- <https://decko.ceskatelevize.cz/logohratky>
- www.proslova.cz (blog klinického logopeda – jak podpořit raný vývoj řeči)
- www.klinickalogopedie.cz (web Asociace klinických logopedů)
- <https://www.klinickalogopedie.cz/index.php?pg=aktuality&aid=1246> Kdy se objednat ke klinickému logopedovi?
- <https://www.logopedonline.cz> (rozdělení poruch řeči – definice, cvičení ke stažení)
- <https://www.logopedonline.cz/wp-content/uploads/2018/03/artikulacni-cviceni.pdf> (cvičení ke stažení)

Doporučená literatura

- BEDNÁŘOVÁ, Jiřina, ŠMARDOVÁ, Vlasta. *Diagnostika dítěte předškolního věku*. Praha: Edika, 2015.
- FRANČÍKOVÁ, Renáta, ŠTANCLOVÁ, Ilona. *Šimonovy pracovní listy 15 – Rozvoj sluchového vnímání*. Praha: Portál, 2013.
- KEJKLÍČKOVÁ, Ilona. *Vady řeči u dětí*. Praha: Grada, 2016.
- KUTÁLKOVÁ, Dana. *Budu správně mluvit: chodíme na logopedii*. Praha: Grada, 2011.
- MLČOCHOVÁ, Markéta. *Šimonovy pracovní listy 10 – Rozvoj obratnosti mluvidel a nácvik dýchání*. Praha: Portál, 2014.